

Ένα πρώτο στίγμα

Αργά αλλά σταθερά η σελίδα γυρίζει, αρχίζει ένα νέο κεφάλαιο. Από το κίνημα των πλατειών του 2010-11 έως τα Κίτρινα Γιλέκα, μέσω, μεταξύ άλλων, της αραβικής άνοιξης, το δημοκρατικό αίτημα αποτελεί την κύρια διεκδίκηση χειραφέτησης. Για καιρό απαξιωμένο ως δείγμα αφέλειας και πολιτικής ανωριμότητας, το πρόταγμα της συλλογικής αυτονομίας καταλαμβάνει πλέον ανεπιφύλακτα το προσκήνιο.

Οι αρχαίοι έλληνες είχαν ήδη καταγράψει τις δυνατές μορφές διακυβέρνησης: μοναρχία, ολιγαρχία, δημοκρατία. Τα επιχειρήματα κατά της δημοκρατίας δεν έχουν ουσιαστικά αλλάξει από τότε: το μέγεθος και η πολυπλοκότητα της κοινωνίας καθιστούν ουτοπική, αν όχι καταστροφική, την εφαρμογή της. Οι σύγχρονοι απλώς επιστρατεύουν επιπλέον το φάσμα της οικονομίας, διακηρύσσοντας ότι, στο καπιταλιστικό της στάδιο, υπακούει στους δικούς της υπερβατικούς νόμους, ακυρώνοντας έτσι πεδία ολόκληρα της πολιτικής και κάθε δημοκρατική απόπειρα.

Από το γεγονός και μόνο ότι τοποθετούν στην κεντρική θέση τον *πολίτη*, τα σημερινά κινήματα ανασκευάζουν τον εμπαιγμό. Η κατακρήμνιση της αξιοπιστίας των διαφόρων ολιγαρχικών φατριών που συναγωνίζονται για τη διαχείριση της απάτης, ονομαζόμενη «πολιτική δράση», διευκόλυνε κάπως τα πράγματα. Το όραμα μιας αυτόνομης κοινωνίας, που θέτει τους νόμους της χωρίς αναφορά σε ιερούς κανόνες οικονομικής, θρησκευτικής κ.λπ. φύσης, αποκτά σάρκα και οστά.

Όπως είναι φυσικό, μια τέτοια διαύγεια χρειάζεται χρόνο για να ωριμάσει. Πρέπει πρώτα να χωνέψουμε και να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τη φρόνη μας πρόσφατης εποχής. Πρέπει να απελευθερωθούμε από τις μεσσιανικές αυταπάτες ενός προσεχούς και ευκαίσιου «τέλους της ιστορίας» (ή «της προϊστορίας»). Πρέπει επίσης να αναγνωρίσουμε ότι ο καπιταλισμός, κατεξοχήν απάνθρωπο και καταστροφικό σύστημα, δεν είναι η μοναδική πηγή του κακού.

Όπως κι αν τον προσεγγίσουμε, ο εικοστός αιώνας αντιπροσωπεύει ένα σημείο αξεπέραστο, ας ελπίσουμε, ως προς τον βαθμό όπου μπορεί να φθάσει η βαρβαρότητα του ανθρώπου. Το αδιαφιλονίκητο αυτό γεγονός αποκρύπτεται, επικαλύπτεται από το ευχολόγιο μιας διαρκούς, οικουμενικής και αναπόφευκτης «προόδου». Ωστόσο, δεν μπορούμε να θεωρήσουμε τον καπιταλισμό ως τον μοναδικό, ή έστω κύριο, υπεύθυνο αυτής της βαρβαρότητας. Για τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν χρειάζεται να πάμε πιο μακριά από τον παραδοσιακό εθνικισμό. Όσο για τον Δεύτερο, αποτελεί το αποκορύφωμα της ολέθριας συνεισφοράς της εποχής μας στην αρχαία λίστα, μέσω προσθήκης του ολοκληρωτισμού.

Δύσκολο να υποστηρίξουμε ότι το πάθημα έγινε μάθημα. Μπορεί κανείς να διερωτηθεί, επί παραδείγματι, σε τι χρησιμεύει το ΝΑΤΟ, μια οργάνωση που, παρεμπιπτόντως, δεν υπακούει σε καμία καπιταλιστική λογική. Στην πραγματικότητα, οι δυτικές ολιγαρχίες προσπαθούν κυρίως να χρησιμοποιήσουν την απέχθεια του ολοκληρωτισμού για να απαξιώσουν κάθε ιδέα συνολικού μετασχηματισμού της κοινωνίας. Σε σύζευξη μ' έναν παράξενο επαναπροσδιορισμό της «πολυπολιτισμικότητας», κάθε απόπειρα θεμελιώδους αμφισβήτησης παρουσιάζεται σαν ανάθεμα. Αν τα πάντα είναι ισάξια, τίποτε δεν αξίζει περισσότερο από τα άλλα, μπορούμε κατά κάποιον τρόπο να συνοψίσουμε και όποιος υποστηρίζει το αντίθετο έχει προσβληθεί από το μικρόβιο του ολοκληρωτισμού.

Είμαστε όλο και περισσότεροι όσοι υποστηρίζουμε πως η αυτονομία είναι η κεντρική αξία του δυτικού πολιτισμού μας. Είναι πια καιρός να μεταφράσουμε αυτή την αλήθεια σε θετικό

πρόταγμα. Σκοπός δεν είναι να δώσουμε συνταγές για τα μελλοντικά καζάνια της ιστορίας, ακόμη λιγότερο να αγνοήσουμε τη φοβερή δημιουργική ικανότητα του ανθρώπου, αλλά να προτείνουμε ορισμένα απλά σημεία αναφοράς. Το ερώτημα «ποιοι μπορεί να είναι οι θεσμοί μιας αυτόνομης κοινωνίας;» είναι για μας συνώνυμο με το ερώτημα «ποια κοινωνία θέλουμε;» που πρέπει να θέτει στον εαυτό του κάθε πολίτης.

Οι δύο βασικές διεκδικήσεις που προέβαλαν τα Κίτρινα Γιλέκα αφορούν στην παραίτηση του Μακρόν και στο δημοψήφισμα με πρωτοβουλία των πολιτών (ΔΠΠ). Η πρώτη δεν μπορεί να ταυτισθεί με μια απλή αρνητική διεκδίκηση, όπως παραδείγματος χάριν μια απαίτηση για την κατάργηση κάποιου νόμου, καθώς θίγει τον ύψιστο θεσμό του Κράτους χωρίς να συνοδεύεται από υποστήριξη προς μια αντίπαλη ολιγαρχική φατρία. Το ΔΠΠ εκφράζει καθαρά την πεποίθηση ότι οποιαδήποτε απόφαση ως προς τη λειτουργία της κοινωνίας είναι υπόθεση όλων των πολιτών.

Είναι εύκολο να χλευάσει κανείς τον εξωπραγματικό χαρακτήρα τέτοιων διεκδικήσεων στο πλαίσιο του υπάρχοντος ολιγαρχικού συστήματος. Ο Μακρόν δεν πρόκειται να παραιτηθεί και οι συζητήσεις για το ΔΠΠ, αν ποτέ ξεκινήσουν, θα βουλιάξουν σ' ένα ατέλειωτο νομοκοσυνταγματικό τέλμα, με κανένα από αποτέλεσμα. Παρ' όλα αυτά, το ρήγμα άνοιξε. Ένα συμπληρωματικό ενθαρρυντικό γεγονός είναι η *διάδοση*, περιορισμένη αλλά όχι ασήμαντη, του γαλλικού κινήματος σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Υπάρχει μια τάση, μεταξύ άλλων σε ορισμένους ριζοσπαστικούς κύκλους, εντοπισμού της ρίζας του κακού στα αδιαφανή γραφεία των Βρυξελλών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι λοιπόν γραφειοκρατική και καπιταλιστική; Μα τί άλλο θα μπορούσε να είναι στη σημερινή κατάσταση; Ας μη ξεχνάμε πως είναι προτιμότερο οι εθνικές ολιγαρχίες να συνεργάζονται παρά να έρχονται στα χέρια. Από αυτή την άποψη, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι το κύριο, αν όχι το μοναδικό, θετικό γεωπολιτικό γεγονός του περασμένου αιώνα. Η εντύπωση ότι η επιστροφή στο Κράτος-Έθνος θα μπορούσε να ευνοήσει τη δημοκρατική άνθιση είναι μια αυταπάτη που μπορεί να αποδειχθεί ολέθρια.

Η δικαιολογημένη καχυποψία απέναντι σε απομακρυσμένα και απρόσιτα κέντρα απόφασης οδηγεί συχνά σε κατ' αρχήν αμφισβήτηση της ιδέας οποιασδήποτε κεντρικής απόφασης. Όμως οι σημαντικότερες αποφάσεις δεν μπορούν να ληφθούν παρά στο πλαίσιο της ευρύτερης δυνατής επικράτειας (ας αναλογισθεί κανείς τη διανομή του νερού, για ένα παράδειγμα μεταξύ χιλίων). Το ουσιαδές είναι ότι σε μια αυτόνομη κοινωνία τα γενικότερα και πολυπλοκότερα θέματα συζητούνται και επιλύονται δημοκρατικά, με απόλυτη διαφάνεια.

Μια νέα εποχή ανοίγει, η ελπίδα επανέρχεται. Ο ρόλος της στρατευμένης δράσης πρέπει να επανεξετασθεί. Παραδοσιακά, η εικόνα του στρατευμένου παραπέμπει στη μεγαλοψυχία, χάρις στη γενναιοδωρία, την αυταπάρνηση και, συχνά, τον ηρωισμό που χαρακτηρίζουν τις πράξεις του. Συγχρόνως, η αναζήτηση ανταμοιβής, στη μορφή της πεποίθησης ότι ανήκει σε μια διαυγή πρωτοπορία, μπορεί να οδηγήσει στη μισαλλοδοξία και στον δογματισμό.

Το κίνημα αυτονομίας δεν προβλέπει ιδιαίτερη θέση για κάποια ειδήμονα πρωτοπορία, δεν επικαλείται νόμους της ιστορίας για να νομιμοποιήσει τη δράση του. Η μόνη του νομιμοποίηση είναι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όπως την εννοεί, την σφυρηλατεί και την αναπτύσσει. Η συμμετοχή στην εδραίωση αυτής της αξιοπρέπειας είναι η μόνη ανταμοιβή που μπορούμε να ελπίζουμε.

Δημοκρατική Πρωτοβουλία, Αύγουστος 2019